

բողներ, Ֆրանսայի մէջ կայ Հանրի թրուայա, Ամերիկայի մէջ ալ կան դեռ ուրիշներ:

Վարժարանին մուտքին, տեսած էր վանքին աշակերտները. — Ի՞նչ հետաքրքրական դէմքեր ունին, — կ'ըսէ ան, իսկական փոքրիկ հայեր: Ես կը սիրեմ այդ փոքրիկները, որ իրենց այս թարմ հասակէն դադարարական մը ունին, անոր կը ձկտին իրենց բովանդակ ուժով մտքի եւ սրտի: Դժուար չէ՞ արդեօք այդ նուիրումը:

— Անշուշտ դժուար եւ շատ զոհողութիւն կը պահանջէ, կը պատասխանեն վարդապետները. բայց Աստուած կ'օգնէ ու կը զօրացնէ զանոնք իրենց կոչման մէջ:

Կը փափաքի աւելի մօտէն տեսնել ու խօսակցել այդ փոքրիկներուն հետ, ու կ'առաջնորդուի աշակերտներուն մօտ, որոնք զահլիճին մէջ դաշնամուրին շուրջը խմբուած Միւթարի քայլերով («Ձարթիւր աշխարհ») կ'ողջունեն զինքը:

Երգը դադարելուն, կը մօտենայ անոնց իւրաքանչիւրին, կը հարցնէ անունները, կը սիրէ խորէնը, Երուանդը, մանաւանդ Անդրանիկը, այդ աղջային անուններու մէջ թերեւս ամբողջ Հայաստանի մը կարծես կարօտը կ'առնէր: Սարոյեան յուզուած էր:

— Ո՞րակից եկած են այս զաւակները, կը հարցնէ առաջնորդ վարդապետին:

— Սիրիայէն, Լիբանանէն, Եգիպտոսէն՝ կը պատասխանուի իրեն:

Մինչ այս, Պր. Վ. Թորքաճեան կը լուսանկարէ զինքը զանազան դիրքերով, առանձին, աշակերտներու հետ, վարդապետներու հետ:

Կը համարէ բաժանումի ժամը. ժամադրութիւն մը ունէր իտալական թերթի ներկայացուցիչին հետ, ու ստիպուած էր ցաւով բաժնուիլ, բայց կը խոստանար անպատճառ վերադառնալ: Գերապայծառ Աբրահայրը հրաւիրեց զինքը առաջիկայ

Յունիս 5ին ներկայ ըլլալ Միւթար Աբրահայր մահուան 200-ամեայ յորելեանին եւ այդ առթիւ խօսք առնել հայ եւ օտար ունկնդիրներու առջեւ:

— Վաղը, ըսաւ, կը մեկնիմ Հռոմ, եւ կը յուսամ ամիս մը հոն մնալ, եթէ ըստ իսկուսած չըլլամ մեկնիլ Ամերիկա, անպատճառ այդ թուականին կու գամ Վենետիկ եւ Ս. Ղազար:

Հրաժեշտ առնելով մէկիկ մէկիկ վարդապետներէն՝ մեկնեցաւ: Իրեն կ'ընկերանային խումբ մը վարդապետներ եւ «Բագմալէպ»ի խմբադրամներ, որ ըսաւ թէ թերթին մէջ արձագանգը պիտի տայ իր ցանկաւի այս այցելութեանը: Կը հասնին Ս. Մարկոսի հրապարակը, որուն դեղեցկութենէն հմայուած, «աշխարհիս վրայ ասանկ տեղ չկայ», ըսաւ, «շատ դեղեցիկ է այս հրապարակը»:

Ս. Մարկոսէն դէպի հայոց Ս. Խաչ եկեղեցին քայլ մըն է, կը հրաւիրենք զինքը աչք մը տալու այդ հայկական հին դադարի եկեղեցիին, ուր, այն օրը Ս. Խաչի տօնն ըլլալուն, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուէր:

Հայոց փողոցն ենք. «Քալէ տէյլի Աբմէնի»: Յոյց կը արուի իրեն հայոց անուանով կնքուած այդ ճամբան: Կը զարմանայ ան որ այդպիսի բան մը կրնայ ըլլալ օտար աշխարհի մը մէջ: Կը դառնայ լուսանկարիչ պարոնին:

— Ասոր պատկերը առ, որ ես Ամերիկայի մէջ ցոյց տամ, որովհետեւ չեն հաւատար խօսքերուս, ու ան կը խոստանայ կատարել յաջորդ օրը աւելի յարմար լոյսով:

Կը խնդանք իր այդ բացատրութեան վրայ. առաջ կ'անցնինք ու կը մտնենք եկեղեցին: Խուռնիկին հօտը եւ ծուխը բոռնած էր փոքրիկ եկեղեցին, ու «Սուրբ Աստուած»ը կը ձայնէր:

Եկեղեցական արարողութեան խորհրդաւորութիւնը կ'ազդէ Սարոյեանի վրայ, ու եկեղեցին ելլելունս:

— Ես շատ կը սիրեմ փոքրիկ եկեղեցիները, անո՞յշ բան է փոքրիկ եկեղեցին...

Կ'ուզողունք դարձեալ Ս. Մարկոսի հրապարակը. բազմութիւնը ճամբաները կը խափանէր, երեկոյեան ժամը վեցին պաշտօնարաններէն ելլող խուռներամը, որ կը թափուէր փողոց, եւ զուարճասէրներու ուրիշ խիտ թիւ մը որ միշտ Ս. Մարկոսի հրապարակին վրայ կը սիրէ ձեմել, հանդիսաւոր օրուան մեծ շարժումին տպաւորութիւնը կը թողուր:

Պր. Վարդապետ Թորքաճեանի խանութն ենք արդէն: Հոն աւստրիացի երիտասարդ

մը որ վարժած էր խօսիլ հայերէն, ապրելով Թորքաճեան եղբայրներուն հետ, զարմացում կը պատճառէ իրեն, որուն տաք Ապրիլ-ով մը կ'ուզէր զովեաւի եւ ուրախակցութեան խօսքեր:

Քանի մը վայրկեան վերջ արդէն Օթէլ Տանիէլի դրան առջեւն ենք, ուր իրեն կը սպասէր Ֆէտէրիքոյ Փաթէլլանի՝ «Թէմփոյ»ի ներկայացուցիչը. ջերմագին կը բարեւենք վերջին անգամ մ'ալ Պր. Ուիլեմ Սարոյեանը, որ կ'ըսէ.

Կրկին կը տեսնուինք:

Հ. ՄԵՍՐՈՊ ԶԱՆԱՇԵԱՆ

ՄԻԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԵՍՆԵՐԸ

Ա. — ԱՊՐԻԼ, 27, 1949

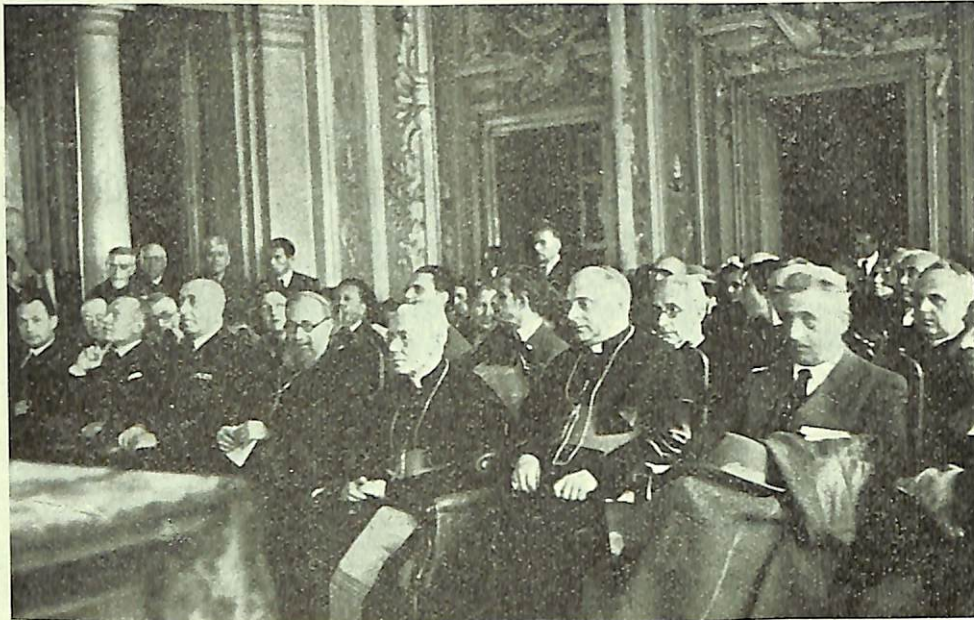
Անմահ Սերաստացիին, Մեծն Միւթարի մահուան երկրորդ զարագարձը յարգանքի զգայուն ցոյցերով տօնուեցաւ Իր դատաւերտին՝ Ս. Ղազարու մէջ, սկիզբ տալով յորելինական տարւոյն հանդէսներուն, որոնք անշուշտ երթալով պիտի ծաւալին եւ արձագանգեն ափսոսքի հայութեան մէջ:

1749ի Ապրիլ 27ի արշալոյսը սուգի եւ արցունքի դառն պատանքով կը համակէր փոքրիկ Ս. Ղազարը, մինչ Միւթար Աբրահայր արդարներուն քունը կը ննջէր խաղաղ, յաւէտ բաժնուած այս աշխարհէն եւ իր սիրելի զաւակներէն: Այսօր սահայն, 200 տարիներ վերջ, յաղթանակի եւ զոհարանութեան փառատօն մըն է այդ անմոռանալի թուականը՝ բովանդակ Միւթարեան Միւթարութեան եւ բոլոր Հայ Ազգին համար:

Դիւթուած այդ յիշատակէն եւ վենետիկեան դարնաշային պայծառ արեւու տակ փալիւրն լճակի հողեպարար հմայքէն, անթիւ հայ եւ իտալացի հրաւիրեալներ եւ ուխտաւորներ ջերմեռանդ հաւատքով փութացած էին այդ օրը պատուելու Մեծն Միւթարի նուիրական շիրիմը:

Ս. Պատարազը վեհաշուք հանդիսաւորութեամբ կատարեց Ուխտիս Ընդհ. Աբրահայրը՝ Գերպ. Սրապիոն Վրդ. Ուլուհոճեան, բազմաթիւ սարկաւաղներու առնթրեալութեամբ եւ քաղցր երգեցողութեամբ վանքի աշակերտներու զպրաց զասին:

Ազօթքի եւ զմայլանքի այդ հողեյոյզ պահուն, անշուշտ անդամ մ'ալ հրճուեցան՝ հոն աւագ բեմին վրայ հանդէսը մեծ Սերաստացիին պաշտելի աճիւնները, ի տես 200-ամեայ անխոնջ փառաւորներու իր սիրելի զաւակներուն:

ՀԲՄԻՐՆԱԿՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ԿԵՐՔԸ
ՄԷՋՏԵՂ՝ ՎԵՆԵՏԻԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿԸ, ԱՋԻՆ՝ ԳԵՐՊ. ԱՐԲԱՆՅԱՐԸ, ԶԱՌԻՆ՝ ԳԵՐՊ. ՈՒՐՊԱՆԻ

Կէսօրէն վերջ, Վենետիկի Մուրատ-Ռա-
փայէլեան վարժարանի հրաչակերտ դահ-
լիճին մէջ՝ տեղի ունեցաւ յորեկինական
հանգէսներու բացումը, զրական եւ երա-
ժշտական հաճելի յայտագրով:

Հանգէսին կը նախադասէր Վենետիկի
նորընտիր Պատրիարքը՝ Գերպ. Քարլոյ
Արք. Ակոսթինի, իր շուրջն ունենալով
Միաբանութեանն Ընդհ. Արքահայրը եւ
Գերպ. Ճ. Ուրպանի տիտղ. Արք. Սար-
տիի եւ Եկեղեցական Վերատեսուէ ազդա-
յին Կ. Գ. ի: Օրուան նուիրական յիշատա-
կը կը պատուէին իրենց ներկայութեամբ
քաղաքական եւ զինուորական բարձրաս-
տիճան տեղական անձնավորութիւններ,
Կուսակալի եւ Քաղաքապետի ներկայա-
ցուցիչները, Մովսիսի հրամանատարու-
թեան կողմէ՝ Քոմ. Քոլ. Կալէզիոյ, քա-
ղաքին Ոստիկանապետը, Իրաւական ա-
տեանի Նախագահը, Հանրապետութեան
փոխանորդը, զիտական եւ զեղարուեստա-

կան Կաճառներու եւ Հաստատութիւննե-
րու Վարիչ Նախագահներ եւ Պատ. Տնո-
ւէններ, Դոմինիկեան, Վեղարաւոր եւ Յի-
սուսեան Միաբանութիւններու ներկայա-
ցուցիչ Հայրեր, բաղմամբ խաղացի եւ
հայ բարեկամներ:

Հանգէսը սարքուած էր Վենետիկի խա-
ւական շրջանակին համար:

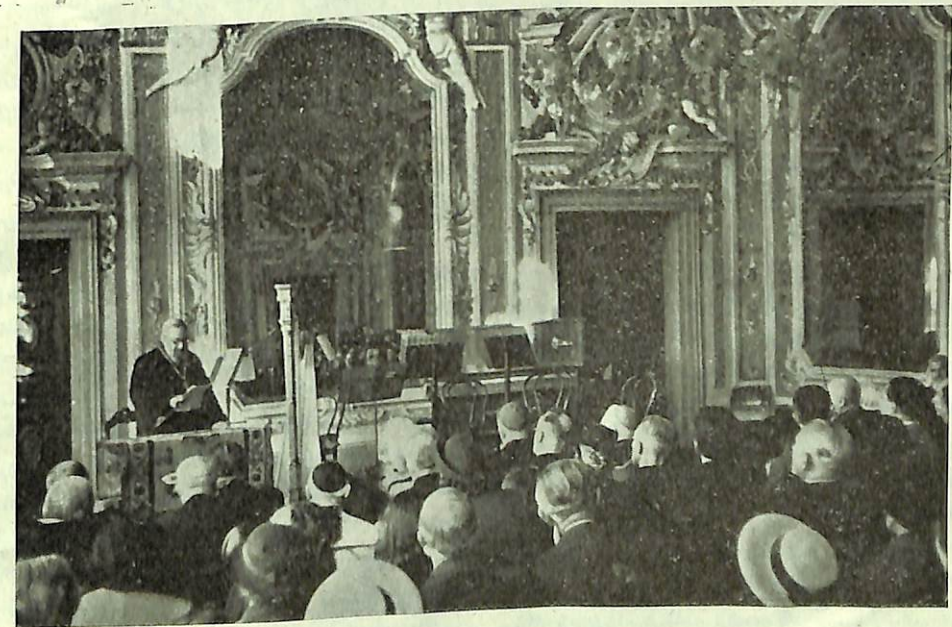
Բացման խօսքը կատարեց Ուխտիս Ընդ-
հանր. Արքահայրը՝ Գերպ. Սրապիոն Վ.
Ուլուհոճեան խոսքերէն լեզուով. ամփոփ
ու զրաւիչ շեշտով ներկայացուց պարա-
դանքը ուր ապրեցաւ եւ զործեց Միա-
թար, որ իրր Նախախնամութեան Առա-
քետը՝ յղացաւ Հայ Ազգի կրօնական ու
զրական վերելքի հրաշալի ծրագիրը եւ
օժտուած կորովի եւ անձնուէր նկարա-
զրով, զոհողութեան եւ տառապանքի յոր-
ճանքներուն մէջ նետուեցաւ եւ հուսկ իր-
բեւ Նոր Ենէաս մը, ապաւինեցաւ հեռա-
ւոր Վենետիկի զեղածիժաղ ափերը, այն-
տեղ առաջնորդելով փրկութեան տապա-

նը, այնտեղ կանգնելով լուսաւորութեան
եւ իմաստութեան մշտարժարժ փարոսը:
Յուզիչ էին այն արտայայտութիւնները՝
երբ նկատեց թէ ինչպէս Միաթար Արքա-
հայր՝ Առաքելի նման լրիւ կատարած իր
ընթացքը, ընտիր Ժառանգութիւն մը կը
կտակէր իր յաջորդներուն, արդէն իսկ
չմեռած՝ տեսնելով իր վաստակներուն ար-
դիւնքը, ատոքացած հունձքերը եւ Ս.
Գրքի Հայրապետներուն նման անոյժ վայ-
րելով իր զաւակներուն բոլրը «Իբրեւ ըզ-
հոտ անդոյ լիոյ»: Այսօր — աւելցուց —
իր մահէն 200 տարիներ վերջ ալ ան կ'ապ-
րի մեր մէջ կենսունակ փառքերով, ու տօ-
նախմբել այս զարազարածը՝ կը նշանակէ
արժարժեք մեր մէջ իր մշտատեւ օրինակը
եւ իր առաքելական ոգին: Հուսկ, ողջոյ-
նի եւ շնորհակալութեան խօսքեր ուղղեց
բոլոր անոնց որ հետուէն ու մօտէն, նա-
մակով կամ կենդանի խօսքով կը մասնակ-
ցէին այս տօնին:

Ապա կարդացուեցաւ Հոմար «Վասն Ա-

րեւելեան Եկեղեցւոյ» Ս. Ժողովի կողմէ
հասած խնդակցութեան նամակը, ուր կը
հաղորդուէր Ն. Ս. Պիոս ԺԲ. Սրբազան
Քահանայապետի հաճութիւնն ու առաքե-
լական օրհնութիւնը Միաթարի բոլոր զա-
ւակներուն եւ հետեւորդներուն, մաղթե-
լով որ Անոր պատուական շիրմը խորհրդ-
դանիչ գառնայ կրօնական եւ ազգային
անքակտելի միութեան. նամակին կը ստո-
բազրէր Վաւ. Եւզինիոս Ծիր. Թխար-
բան եւ իր քարտուղարը՝ Գերպ. Արք.
Վալերիոյ Վալերի:

Բեմ ելաւ Գերպ. Ճ. Արք. Ուրպանի,
օրուան զլխաւոր բանախօսը, նիւթ ունե-
նալով «Միաթար ու Վենետիկ» ընտանը:
Սկիզբ առաւ բանաստեղծական թուիչքով,
զիւթուած Ս. Ղազարու՝ Վենետիկեան լը-
ճակի զոհար կղկեակին հմայքէն. հակիրճ
պատկերացուց անոր հնութիւնը եւ Միա-
թար Արքահայր ձեռքով ստացած պերճան-
քը: Անցաւ նկատելու մեծ Սերաստացիի
անձն ու զործունէութիւնը. քանդակիչ

ԳԵՐՊ. ԱՐԲԱՆՅԱՐԸ՝ ԽՈՍՈՅՔ ՊԱՆՈՒՆ

ԳԵՐՊ. ՈՒՐՊԱՆԻՆ՝ ԽՕՍԱՅՊ ՊԱՆՈՒՆ

բացատրություններով պատկերացուց անոր անձը, նկարագիրը, շրջանակը, զործունեությունը և նպատակը, մասնաւորապէս ծանրացաւ Միաբանութեան հաստատութեան և անոր անխնայ վաստակներու մասին ի նպաստ Հայ Ազգի կրօնա-բարոյական, գիտական ու մշակութային վերելքին մէջ: Հոսկի վերջացուց իր խօսքը ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, մաղթելով Հայ Ազգին և Միաբանութեան՝ պայծառութիւն և յարատեւութիւն:

Փոքր դադաբէ մը վերջ, սկսաւ յայտարարել երկրորդ մասը, երաժշտական համերգը. արդարեւ նորութիւն մը. ծանօթ Կոմիտասեան երգերն էին, սակայն տաւիղի, սրինգի և ջութակի ընկերակցութեամբ, զոր արուեստագիտական ներբերութեամբ ներդաշնակած էր Վենետիկի

երաժշտանոցի ուսուցիչներէն՝ Փրոֆ. Կ. Պիանքի: «Կոստնկ»ը, «Գնա՛ւ-դնա՛ւ»ն, «Քէլէր, ցոլեր»ը, «Չեմ կրնայ»ն և «Հօյ Նազան»ը, շատ հաճոյքով լսեցինք Օր. Մառի Պոտուրեանի շնորհալի ձայնին ելեւէջներով ու բոլորովին նոր արտայայտութեամբ:

Համակրանքի և խանդավառութեան մթնոլորտի մը մէջ, բոլոր ներկաները անկեղծ և սրտազեղ մաղթանքներով իրենց շնորհակալութիւնը և հիացումը կը յայտնէին Միաբանութեան Ուխտին հանդէպ, Վենետիկեան հրաշալի վերջալոյսի մը երազային դեղեցկութիւններուն մէջ սուղուած:

Բ. - ՄԱՅԻՍ 1, 1949

Երկրորդ հանգչսը կերակրի օրուան վերապահուած էր, դիւրութիւն ընծայելու համար մեր խաղաճայ դաղութի հայրենակիցներուն. և խկապէս, չնայելով տեղատարաւ անձրեւին, աղբայիններու հոծ բաղմութիւն մը Ս. Ղազար էր եկած. Իտալիոյ բոլոր կողմերէն փութացած էին դաղութային պատուական ներկայացուցիչներ, բարեկամներ, նախկին սաներ, Վենետիկէն, Փատուայէն, Փարմայէն, Պոնտիայէն, Միլանէն, Ռովիլիոյէն, Հոռմէն:

Աննման հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ նախ Ս. Պատարազը Միաբար Արքայազոր շիրմին առջեւ. արարողութեան վերջանալուն, Ուխտիւ Ընդհ. Արքայազորը՝ Գերպ. Սրապիոն Վ. Ուլուհոնեան, շրջապատուած բաղմութիւ սարկաւաղներով և դալիւներու դասով, Մեծն Միաբարի շիրմին վրայ ծոնկի եկած՝ յարգանքի և զոհաբանութեան ուղերձ մը կատարեց. աղօթք մը, ուղղուած Ամենակալ Աստուծոյ, Երպէսդի հաճի պայծառացնել Միաբար Արքայազորը նաեւ այս երկրիս վրայ «Սուրբ»ի պաշտօնական տիտղոսով և օրհնել անոր ձեռնադրեալ աշակերտները՝

Տիրամօր կուսական «Եղիցի»ով պահպանուած:

Գրական-Երաժշտական հանգչսը տեղի ունեցաւ Մայրավանքին մէջ, նոյնինքն Միաբար Արքայազոր ձեռնադրեալ մեծ դահլիճին մէջ:

Առինքնող ծաղիկներու և դրասանդներու մէջ կը ցայտէր հանդիսավայրին խորը՝ Մեծն Միաբարի նոր նկարը, որ մեծութեան և հանճարի հսկայ դադաւաւով կը հմայէր բոլոր մտնողները:

Հանգչսը բացուեցաւ Միաբար Արքայազոր ձեռնադրեալ «Չարթի» անխառն Ասքանաղեան» քայլերգով (Երգչու. Ա. Փոնցիլաքուայի) զոր ողբերգութեամբ շնորհիւ կը լսեցին վանքի աշակերտները դաշնակի, ջութակի և թաւջութակի ընկերակցութեամբ. խալոյն, բուն ծաղիկներու մէջ կարգացուեցաւ պատուական հեռագիրը՝ զոր Ն. Ս. Պիոս ԺԲ. Սրբ. Գահաճայապետը հաճեալ էր այս առիթով ուղարկել Միաբանութեան Ընդհ. Արքայազոր՝ շնորհաւորութեամբ և երկնային օրհնութիւններով:

Հ. Սերբէ Վ. Աքըլեան կատարեց առաջին ներբողեանը զրարար լեզուով, ըստ վանքի դարաւոր աւանդութեան. հակիրճ դրուակեց Մեծն Միաբարի նպատակն ու զործունեութիւնը՝ սկսելով իր մատաղ հասակէն. նմանցուց Ս. Գրքի հին նահապետներուն, որոնք հաւատացած աստուածային մարդարեւական երգումին և խոստումներուն, ցուպը ձեռքերին հեռացան իրենց բնագաւառէն, դառնալով այդպէս «հայր» նոր և անթիւ ժողովուրդի մը. վերջացուց իր ներբողեանը՝ աղօթքի քաղցր մրմունջներով Հայ Ազգի կրօնա-բարոյական և մեր Հին Հայրերու հաւատքին վերանորոգութեան իղձերով:

Յաջորդաբար խօսք առին ԲԺ. Երուանդ Արքեպիսկոպոս Նախագահ Իտալաճայ դաղութային Կոմիտէի, ԲԺ. Արամայիս Սրապեան՝ Նախագահ Իտալաճայ Մշակութա-

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳ ԶԱՆԴԻՍԱԿԱՆԵՐՈՒ

յին Միաբան, Պր. Յակոբ Աղամեան՝ Նախկին սաներու կողմէ, իսկ Եղ. Յովսէփ Պէհէնիկեան կարգաց վանքի աշակերտութեան կողմէ սրտեւանդն ուղերձ մը:

Բանախօսութիւնները առանձին կ'արտայայտէին թերթիւս մէջ:

Սանդավառ և յուզիչ արտաւանդութիւններ և հաճելի երգեր մէկ քանի անգամներ ընդմիջեցին և հանդիսավայրը կըրկնակի ողբերգութեամբ լեցուցին:

Միաբար Արքայազոր յօրինած քերթուածներէն և եղանակներէն երգուեցան «Չքեղ սուրբ Հայր Անտոնի» խմբերգը, դաշնաւորեալ զործիքներով. Տիկ. Հայկանոյ Աղամեան մեներգեց Աստուածամօր նուիրուած «Երանուհի»՝ դաշնակի և ջութակի ընկերակցութեամբ, իսկ Օր. Նուարդ Յակոբեան սրտազրաւ եղանակով հնչեցուց Կոմիտաս Վրդ.ի «Քելէ, քելէ»ն և Գ. Ալէքսանի «Իմ երգը»:

Դաշնակի ընկերակցութիւնը կը կատարէր Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեան, ջութակին՝ Պր. Վաղգէն Մուրատեան, իսկ թաւջութակին՝ Օր. Եղիս Միտոնեան:

Փակման խօսքը կատարեց Ուխտիւ

ՅԻՇԱՏԱՆԻ ԱՐԶԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻԹԱՐ ԱՐԲԱՆՈՐ
ԱՌԱՋԻՆ ԲՆԱԳԱՐԱՆԻ ՃԱԿԱՏԻՆ. ՎԵՆԵՏԻԱ, Ս.
ՄԱՐԺԱՐԻՄ ՄՈՏ

Կարմեղեան կարգէն Հ. Փերտինանտոյ Ս. Ս. Յ. որ յորդանոս եւ հոգեբուխ բառերով պանծացուց Մխիթար Արքաճօր առաքելաջան հոգին, ճշմարիտ հայրենասիրութիւնն ու անդրդուելի հաւատքը, տեսնելով անոր մէջ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միութեան հրաշալի ձուլումը:

Ս. Պատարագէն վերջ, ամէնքնիւս ուխտական այցելութիւն մը կատարեցինք մերձակայ տան՝ ուր բնակած էր Մխիթար Արքաճօր:

Դրան առջեւ ամբողջ հաւաքուած էր եւ Հր. Ճ. Վեննի, ներկայացուցիչ խալ. մամուլին, խանդավառ ուղերձով մը օրուան յիշատակը արծարծեց, Վենետիկի եւ Հայերու մէջ եղած դարաւոր փոխ-յարաբերութիւնները յիշեցնելով, որոնց լըրումը՝ Մխիթար Արքաճօր դէպքը:

Այս առթիւ, այդ նուիրական տան դըրան վերեւ մարմարեայ արձանադրութիւն մը գետեղուեցաւ անմահացնելով օրուան անդուզական յիշատակը. ներկաները խանդավառ ծափերով ողջունեցին այդ քանդակը: Անշուշտ այսուհետեւ հայ այցելուները որոնք պիտի դան Մխիթարի մայրավանքն ու շիրիմը տեսնելու, պիտի փափաքին նաեւ տեսնել այդ բնակարանը, այդ մարմարը, որ անգամ մը եւս կու գայ անմահացնելու Հայ Ազգը եւ անոր պաշտելի զաւակը՝ Մեծն Մխիթարը:

Մտանք ներս. երկիւղած հաւատքով բարձրացանք սանդուխներէն. ամէն սենեակ եւ անկիւն՝ լուռ կը պատմէր մեր նախահայրերու կեանքի մասին: Տանտիրուհին, աղնիւ խտալուհի մը, հիացող Մըխիթար Արքաճօր, ընտիր եւ հաճելի հիւրասիրութեամբ մը պատուեց մեզ: Հ. Եղիա Վ. Փէշիկեան, թարգման դառնալով բոլոր ուխտաւորներու իղձերուն, ողեկուեց անգամ մ'ալ Մխիթար Արքաճօր յիշատակը, այն միւսնոյն հայ բարբառով, որուն երկու դարեան արձագանգը կարծէք դեռ կը լսուէր սրահներու խորերէն:

1715 Մայիս 12 եւ 1749 Մայիս 15. ահա երկու անմոռանալի թուականներ. երկու անգամ հայացած այդ տունը, ուխտատեղիի նման պիտի յուզէ ամէն հայ սիրտ դարերով, որովհետեւ այնտեղ Մըխիթար Արքաճօր դառն արցունքներով ողբաց իր հեռաւոր մենաստանին բնաջնջումը, եւ հոն դարձեալ ուրախութեամբ լսեց Վենետիկի Ծերակոյտին վճիռը՝ որով Ս. Ղազարը իրեն կը տրուէր իբր մըշտունջնաւոր բնակավայր:

Ուրեմն այդ տունը Հայ Ազգի վերածնունդին փոքրիկ որբանն է եղած ատենաօք:

Հ. Ե. ՏԵՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

Գերապայծառ Տէր, Վերապառուեալ Հայրեր, աղնիւ հայրենակիցներ.

Մշակոյթի մեր պատմութեան մէջ դէմքեր կան որոնք անցնող ժամանակի հեռաւորութեան հետ հետզհետէ կը մոզուին, կը փոքրանան, կամ երբեմն բոլորովին կ'անհետանան: Հազիւ հեռաւոր յիշատակ մը կը մնայ անոնցմէ, ճիշտ այն աղօտ լոյսերուն նման՝ որոնք միջոցին մէջ կը լուծուին:

Բայց կան նաեւ դէմքեր, թէեւ հազուադէպ, որոնք ժամանակ ու տարածութիւն չեն ճանչնար. ընդհակառակն, քանի տարիները կ'անցնին, ա'յնքան կը մեծնայ անոնց դործը, ա'յնքան կը խորանայ անոնց դոյութեան իմաստը:

Մխիթար Արքաճօր, Մշակոյթի մեր պատմութեան մէջ, այս հազուադէպ դէմքերէն է: Անոր հոյակապ դործը, մահուան իր այս երկուհարիւրամեակին, մեզի կը ներկայանայ աւելի՛ զեղեցկացած, աւելի՛ բիւրեղացած, զաղափարական աւելի՛ փայլ ու հմայք ստացած: Որովհետեւ իր մէջ մենք կը գտնենք ո'չ միայն հայ Մըշակոյթի մեծապայծառ ուսման, որուն հովանիին տակ երկու դարէ ի վեր սերունդներ մաքրով կը դաստիարակուին, — մտքի անսպառ լոյս եւ հոգիի ստեղծագործ հաւատք, — այլ՝ առաքելատիպ այն անձը՝ որ մաքրով կեանք մը նուիրեց իր ազգին, եւ աղբութեան այդ զաղափարին համար վառեց Ջահը Մխիթարեան Ուխտին: Եկող ու գացող սերունդներուն համար ներշնչումի յաւերժական խորհրդահամար մըն է անոր կեանքը, անոր գործը:

Իտալիոյ Հայութիւն, Մխիթար Արքաճօր մահուան երկուհարիւրամեակի առթիւ, երախտագիտական զգացումներով ու խորին յարգանքով կը խոնարհի Անոր անմահ յիշատակին առջեւ:

ԲՃ. ԵՐՈՒԱՆԻ ԱՐՁՈՒՄԱՆ

Բ.

Գերապայծառ Արքաճօր, գերյարգելի վերապառուեալ Հայրեր, սիրելի հայրենակիցներ.

Այսօր, այս Հայաշունչ կղզեակին մէջ, պաշտօնապէս կը սկսին Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադիր, Մեծ Սերաստացիին մահուան երկրորդ դարադարձին հանդիսութիւնները: Այս հանդիսութեանց հոգին կը կազմէ Լոյսին վերադարձը Հայութեան իմացական հորիզոններուն վրայ: յուրեւ աւելի զեղեցիկ է, խոր եւ տպաւորելի քան ա'յն գոր կ'ընծայարեալի մտաւորական մշակին, երբ, մանաւանդ, այդ մշակը հայ է, այսինքն զաւակը ցեղի մը, մշակը հայ է, այսինքն զաւակը ցեղի մը՝ որ նուիրուած իր տեսլականին՝ կը տքնի միմիայն իր ազգին համար, անտեսելով

նիւթականը, ընդգրկելով իմացական եւ բարոյական աշխարհներուն զեղն ու շրնորհ:

Մխիթար Լոյսին վերադարձն է հայութեան իմացական հորիզոններուն վրայ, ու իր կերտած Միաբանութիւնը փարոսն է ուրիշ կ'արտացոլայ լոյսը, որպէսզի երկինքները փառաւորուին եւ անմշակ դաշտերը պարարտանան:

Յեցած մեր ցեղային աւանդութեանց վրայ՝ Մխիթար եւ Մխիթարեան Միաբանութիւնը մեր ազգային մշակոյթին մէջ կը ներմուծեն նորը, այսինքն յառաջաւորը, ա'յն գոր եւրոպական ազգերը իւրացուցած էին արդէն հին դարերու քաղաքակրթութեան բարիքներէն, անոնց վրայ աւելցնելով իրենց ցեղային ինքնուրոյն գանձերը:

Մխիթար նոր Հայն է: Ան, իր հաւատաւոր առաքելի յափշտակութեան ընդմէջէն կը նշմարէ ապագան, եւ ամենայն խոնարհութեամբ եւ չարքաչուսեամբ կ'աշխատի պատրաստելու համար հիմքը այդ ապագային, ու երբ կ'արթննայ իր տեսլականի դիմանքէն՝ կը գտնէ հիմնապէս բարեփոխուած այս կղզեակը, ուր այլեւս կը շնչէր հայու հոգին, ուր հոգեգմայլ զաւիթներու մէջ կը շրջէին հայ արքաներն ու հայ մատենագիրները, իրենց լայն ու զեղապաճոյճ քղամիտքները օրօրելով վենետիկեան հրաշափառ արշալոյսներուն երանգապնակին դէմ:

Կատարուած էր հրաշքը: Հայութեան անցեալը, որ կը ննջէր դարերու քունը՝ կ'արթննայ դարձեալ իր արշալոյսային փառքին մէջ: Հայ գիտութիւններն ու հայ հին մատենագրութիւնը դարձեալ մատչելի կը դառնան հայ մարդուն: Մեր ոսկեղնիկ դրաբարը, որ ազնաւորուած էր յոյն, լատին եւ ասորի աւելորդարանութիւններով եւ խեղաթիւրումներով՝ կը վերադառնէ դարձեալ մեր հանճարեղ պատմիչներուն պատկերազարդ եւ պերճընթաց լեզուն:

Իսկապէս կատարուած էր հրաշքը: Կատարելապէս պատրաստելու համար Լոյսին վերադարձը մեր ազգային իմացական եւ հոգեկան հորիզոններուն վրայ՝ Մխիթարեանը կը լծուին սպիւնոյցի զօրծունկութեան մը: Մինչ տողաչար մեքենան կը բանի այս կղզեակին մէջ՝ Մխի-